

İŞ-GÜÇ BİÇİMİ VE EĞİTİM ÖLÇÜTLERİ AÇISINDAN KUŞAK DEĞİŞİMİ

SERKAN GÜZEL

Dr. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

ÖZET

Tarihçiler ve sosyologlar sanayileşme süreci ve toplumsal hareketliliğin birbiri ile yakından ilişkili olduğunu ileri sürerler. Kuşaklar arası hareketlilik üzerine odaklanan tartışmalar, genellikle baba-oğul iş-güç biçimi ilişkisi ile sınırlıdır. Bu bağlamda bu araştırma sosyolojideki bu tür saha çalışmalarının sadece baba-oğul iş-güç biçimi ilişkisini değil aynı zamanda anne-kız iş-güç biçimi ilişkisini de içermesi gerektiğini öne süren farklı bir yaklaşım sunmaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra bu tür araştırmaların, ikinci kuşağın iş-güç biçimi ve eğitim düzeyinin, kuşaklar arası hareketliliği nasıl etkilediği noktasına kadar genişletilmesine gereksinim vardır. Bu noktanın belirlenmesi, araştırmanın temel amacıdır. Sahadan elde edilen verileri bulgulara dönüştürmek için regresyon analizi kullanılmıştır. Buna ilişkin olarak araştırmadan elde edilen önemli sonuçlardan bir tanesi de, kuşaklar arası hareketlilikte iş-güç biçiminin eğitim düzeyinden daha etkili olduğudur. Fakat bu, kuşaklar arası hareketlilikte eğitim düzeyinin hiç önemli olmadığı anlamına gelmemelidir.

Anahtar Kelimeler: iş-güç biçimi, iş-güç biçimi hareketliliği, eğitim düzeyi, toplumsal hareketlilik, kuşak hareketliliği

ABSTRACT

Historians and sociologists have argued that the process of industrialism and social mobility are closely linked. The discussion which based on intergenerational mobility generally restricts to relation father's and son's occupation. In this sense, this research try to demonstrate different approach that such field works in sociology should not only includes relation with father's and son's occupation but relation with mother's and daughter's occupation as well. Besides, that kind of researches need to be extent the point how effect the second generation's occupation and educational level the intergenerational mobility. Determination of this point is the main aim of this research. In order to convert these data obtained from field to findings, regression analysis is used. In relation to this, one of the crucial result of the research is that occupational structure is more effective than education level in intergenerational mobility. But it should not mean that education level is not merely important in generational mobility.

Keywords: *occupation, occupational mobility, education level, social mobility, generational mobility*

GİRİŞ

Modern dönemlerde toplumsal hareketliliğin, büyük oranda iş-güç biçimi değişiminden kaynaklanması, toplumsal hareketlilik ve iş-güç biçimi değişiminin birbiri ile yakından ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Toplumsal hareketliliğin önemi yalnızca iş-güç biçimi değişiminden değil; aynı zamanda modernliğin sonucunda ortaya çıkan yeni yaşam tarzından kaynaklanmaktadır (Giddens, 1998:14). Bunun en önemli göstergelerinden biri de, modern öncesi dönemin çalışanlarının büyük bir bölümünün, yeni iş fırsatlarını değerlendirmek için geleneksel otoritenin kendileri üzerindeki baskılarını önemsemeyecek derecede özerk hale gelmeleridir.

Sanayi devrimi ile birlikte iş-güç biçimleri hem kendi arasında farklılaşmaya başlamış hem de modern öncesi topluluklarda olmayan yeni iş-güç biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu dönüşüm süreci ise modern öncesi topluluklara göre modern-sanayi toplumlarında, iş-güç biçimlerinin daha da belirleyici bir etken olması ile sonuçlanmıştır. Bu süreçten en fazla etkilenen iş-güç biçimlerinden birisi, toprağı işleyerek geçimini sağlayan çiftçiler iken; diğeri doğadan elde ettikleri hammaddeleri mekanik bir yöntemle işleyerek hayatlarını kazanan zanaatkârlardır. Yine de çiftçilere oranla zanaatkârların bu dönüşüm sürecinden daha az etkilendiklerini, zanaatkarların sanayi devrimine

ivme kazandıran fabrikaların vasıflı işçileri olma olanağını yakalamalarından anlamak mümkündür. Buna karşın çiftçiler, fabrikaların vasıfsız işgücü eksikliğini giderecek olan önemli bir potansiyel niteliğindedir (Ekin, 1979:39).

Çiftçi ve işçilerin çocuklarını, kendi iş-güç biçimlerinden farklı alanlara yönlendirme eğiliminde olduklarını, literatürdeki çeşitli kuramlar ve araştırmalardan (Bertaux and Bertaux, 1997:62-93; Lipset and Bendix, 1992; Rao, 1989:69; Featherman and Hauser, Tarihsiz:64-135) anlamak mümkündür. Özellikle ikinci kuşağın birinci kuşaktan farklılaşmasında, anne-babanın iş-güç biçimi ve eğitim düzeyinin önemli ölçütler arasında yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda (Clark ve diğ., 1991:85; Rao, 1989:71); bir sonraki kuşağın farklı alanlara yönelmesinde, bu etkenlerin belirleyici olduğunu görmek mümkündür. Bu ise modern öncesi dönemlerde olmayan, fakat sanayi devrimi ile birlikte geleneksel yaşamın tabaka farklılıklarını etkileme gücüne sahip olan toplumsal hareketlilik olgusu ile yakından ilişkili bir süreç olarak değerlendirilebilir.

TOPLUMSAL HAREKETLİLİK

Modern öncesi dönemlerde çiftçi toprağına, zanaatkar ise malikanesine bağlı bir yaşam sürdüğü için geleneksel toplumun normları da buna göre şekillenmekteydi. Bu toplum yapısında iş-güç biçimi değiştirmenin neredeyse imkansız olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bunun yanı sıra belli kesim ile sınırlı olan silah taşıma ve toprak sahipliği özgürlüğüne dayanan onur dağıtım sistemi, tabakalar arasında belirgin farklılıklar olduğunun en temel göstergelerinden biridir (Parkin, 1990:616). Bu durum, sanayi devriminin ilerleyen yıllarında daha da belirgin bir şekilde değişmeye başlamasında, özel mülkiyet ile mülksüz ücretli emek arasındaki ilişki merkezinde yoğunlaşmış meta üretim sisteminin ön plana çıkmasının atkısı oldukça fazladır. Bu ilişki ise, modern-sanayi toplumlarındaki sınıf sisteminin ana eksenini oluşturur (Giddens, 1998:60). Böylece sınıf yapısının temel belirleyicileri patronlar ve işçiler haline gelmiştir. Patronlar yüksek eğitim seviyesi, zenginlik ve otoriteye sahip olmasına karşın; işçiler düşük ücret ve eğitim seviyesine sahiptirler ve ürettikleri oranda işverene bağımlı hale gelirler (Parkin, 1990:617; Parker, 1981:56).

Modern-sanayi toplumlarında toplumsal hareketliliğin modern öncesi dönemlerden fazla olmasının nedeni, sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan iş-güç biçimlerinin hem sayısal olarak artışı hem de

uzmanlaşmayı gerekli kılmıştır. Sanayi devrimi; çiftçiyi toprağından, zanaatkarı da malikanesinden kopartarak, geçimlerini sağlayabilmeleri için onların fabrikalarda işçi olmalarını kaçınılmaz hale getirmiştir. Dönüşümün ilk yıllarında ortaya çıkan yeni iş fırsatlarını değerlendirme eğilimi, özellikle kuşak içi değişim niteliği taşımaktaydı. Bu bağlamda kuşak içi toplumsal hareketlilik modelinin en iyi gözlemlenebildiği alanlardan birisinin de, çiftçilikten işçiliğe ya da zanaatkârlıktan işçiliğe geçiş süreci olduğu göz önünde bulundurulursa (Edwards, 1993:75); bu değişim sürecinde çiftçilerin, zanaatkârlardan daha fazla zorlandıklarını görebilmek mümkündür. Bunun en önemli nedenlerinden biri de zanaatkârların aksine sanayi devriminin topraksız bıraktığı çiftçilerin, kırsal alanlarda icra edebilecekleri alternatif iş-güç biçimlerinin olmamasıdır (Stearn, 1993:24; Penn, 1988:121). Ancak gerek iş yaşamlarının gerekse iş-dışı yaşamlarının beklenenden daha da kötüye gitmesinden dolayı çiftçilerin, çiftçiliği bir an önce tasfiye etmeleri kaçınılmaz bir hale gelmiştir.

Çiftçiler, sanayi devriminin kendileri açısından olumsuz deneyimlerini yaşadıkları için çok büyük toprak sahipleri dışındaki anne-babalar, kendilerinden sonraki kuşakların (erkek ve kız çocuklarının) çiftçiliği sürdürmelerini istemiyorlardı. Bir anlamda çocuklarının daha farklı iş-güç biçimlerine geçmelerinin en önemli yolunun eğitim olduğunun bilincinde idiler. Çiftçilerin kendilerinden sonraki kuşakların kendi iş-güç biçimlerini sürdürmelerini istememeleri, modern-sanayi toplumlarındaki kuşaklar arası iş-güç biçimi değişiminin daha da ön plana çıkmasını sağlamıştır. Sanayi devriminin ilk yıllarında kuşak içi nitelikte olan toplumsal hareketlilik, sanayi devriminin ilerleyen yıllarında kuşaklar arası niteliğe dönüşmeye başlamıştır. Kuşaklar arası değişimin etkilerini belirgin bir şekilde hisseden sosyal bilimcilerin pek çoğu için toplumsal hareketlilik temel odak noktası haline gelmiştir.

Kemerlioğlu (Tarihsiz: 145-146)'na göre kuşaklar arası toplumsal hareketlilik baba-oğul ve / veya dede-torun arasındaki yatay veya dikey toplumsal hareketlilik farkıdır. Ona göre kuşak içi toplumsal hareketlilikte gözlem birimi genellikle kişi olmasına karşın, kuşaklar arası toplumsal hareketlilikte ise gözlem birimi genellikle ailedir. Toplumsal hareketliliğin pek çok anlamı yanında babanın iş-güç biçimi ile oğlun iş-güç biçimi arasındaki farklılığı vurgulayan anlamı daha da ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda kuşaklar arası toplumsal hareketliliği belirleme yöntemlerinden birisi de, bireyin mevcut iş-güç biçiminin, babasının iş-güç biçimi ile karşılaştırılmasıdır.

Batı Avrupa ülkelerindeki çiftçilerin oranının son otuz kırk yıl içerisinde dikkate değer derecede azalması, iş-güç biçimlerinin hem kuşak içi hem de kuşaklar arası değişim sürecinde olduğunun önemli göstergelerinden biridir (Edwards, 1993:68). Sanayi devriminin temel amaçlarından bir tanesi de, çiftçilerin toplam işgücü içindeki oranını azaltmaktır (Hall, 1994:14; Vago 1989:134). Bu bağlamda sanayi devriminin bir yandan tarımda makineleşme ile çiftçilerin topraklarından uzaklaşmalarını; diğer yandan modern öncesi dönemlerin aksine çalışanların çocuklarına eğitim olanakları sunarak yeni iş fırsatlarını değerlendirmelerini sağlayan önemli bir mekanizma haline geldiğini söylemek mümkündür. Böylece modern öncesi dönemde sadece belirli tabakaların çocuklarına sunulan eğitim olanakları, modern dönemlerde tüm topluma yaygın bir hale gelmiştir.

EĞİTİM VE TOPLUMSAL HAREKETLİLİK

Modern-sanayi toplumlarının oluşumu ile birlikte sosyologların, düşük sosyo-ekonomik sınıftakilerin yüksek statüye geçebilmelerini sağlayan eğitim ile toplumsal hareketlilik ilişkisini ön plana çıkaran yaklaşımlar sergilediklerini söylemek mümkündür (Alix, 1995:402). Sanayi öncesi topluluklarda eğitim kurumu aileden farklılaşmadığından, doğanın dayatmalarına karşı mücadele edebilecekleri bilgiler, çocuklara kurumsal olarak aile yaşamının sınırları içerisinde verebiliyordu. Toplumsal yapının farklılaşması ile birlikte ailelerin çocuklarına aktardıkları bilgiler yeterli olmamaya başlayınca eğitim, kamusal alanda farklılaşmış bir kurum niteliği kazanmaya başlamıştı. Sanayi devriminin ilerleyen yıllarında eğitimin profesyonellik gerektiren bir etkinlik olduğu anlaşılınca, okullaşma eğiliminin ivme kazanmasıyla (Alix, 1995: 390), modern öncesi topluluklardaki gibi babanın statüsünü sürdürmenin aksine; modern-sanayi toplumlarında eğitim bireylerin kendi çabalarıyla üst tabakalara çıkabilmelerini sağlayan önemli bir işlev kazanmıştır. Eğitimin her zaman özellikle yukarı doğru hareketlilik sağladığını öne sürmenin zorluğuna karşın (Rao, 1989:69); modern-sanayi toplumunda bireyin sosyal yaşamını yalnızca eğitim ile açılmaya çalışan yaklaşımların sayısı dikkate değer oranlardadır (Bertaux and Bertaux 1997:62; Lipset and Bendix 1992:197). Modern-sanayi toplumlarındaki mesleklerin büyük oranda eğitim kanalı ile elde edildiği göz önünde bulundurulduğunda; mesleğe uygun eğitim alınmasının önemi açıktır.

İŞ-GÜÇ BİÇİMİ VE TOPLUMSAL HAREKETLİLİK

Sosyologların ağırlıklı olarak odaklandıkları konulardan bir tanesi de ekonomik yapıdaki dikey toplumsal hareketlilik (Fitcher, 1994:158-159). Toplumsal hareketliliği yalnızca iş yaşamındaki değişime dayalı olarak açıklayan sosyolojik yaklaşımların oldukça fazla (Kemerlioğlu, Tarihsiz:159) olmasının nedeni, iş-güç biçiminin modern-sanayi toplumlarında tabakalaşma yapısını belirleyen en önemli ölçütlerden birisi olmasıdır (Schüren, 1993:68; Rao, 1989:66; Parker, 1981:57). Kuşak içi toplumsal hareketlilik özellikle bireyin iş-güç biçimi değişiminin, ikinci kuşağa sağladığı prestij ve gelir artışı açısından değerlendirildiği kadar; baba-oğul arasındaki itaat-bağımlılık ilişkisinin zayıflaması açısından da değerlendirilmelidir (Krause, 1971: 72).

Baba-oğul arasındaki itaat-bağımlılık ilişkisi çiftçi ile işçilerin sosyal yaşamlarını da büyük ölçüde birbirinden farklılaştıran temel ölçütlerden biri olarak değerlendirilebilir. Buna göre çiftçilerin yaşam biçiminde patriarhi (erkek egemen bakış açısı) egemen olmasına karşın; işçilerin yaşam biçimlerinde bu özelliğin daha da arka planda kaldığını düşünmek mümkündür. Çiftçi yaşam biçiminde babanın düşüncesinin, sosyal yaşamın bütününde hakim olmasının en önemli nedenlerinden birisi, ev yaşamı ile iş yaşamının farklılaşmaması; diğeri ise kuşaklar arası sıkı bağlardır (Dobrowolski, 1973:281). Fabrika işçilerinin yaşam biçimini, çiftçilerin yaşam biçiminden farklılaştıran temel ayrım noktası, fabrika işçilerinin, ev yaşamı ile iş yaşamının hem zamansal hem de mekansal açıdan birbirinden ayrılmasıdır. Böyle bir özelliğin ön planda oluşu ise fabrika işçilerinin yaşam biçimindeki baba otoritesini azaltıcı bir işlev kazanmaktadır.

Kuşaklar arası toplumsal hareketlilik çalışmalarının kendine özgü zorluklarından biri, kuşak içi iş-güç biçimi değişiminin kolaylıkla izlenebilmesine karşın farklı kuşakların iş yaşamlarının izlenmesindeki güçlükler iken; diğeri iş yaşamının sürekli değişen yapısı ve farklı kuşakların iş-güç biçimlerini karşılaştırmanın güçlüğüdür (Kemerlioğlu, Tarihsiz: 160). Herhangi bir iş-güç biçimindeki kuşaklar arası farklılıkları araştırmanın yanında; kuşaklar arası toplumsal hareketlilik farkını aynı zaman dilimindeki iki farklı iş-güç biçimini (çiftçi-işçi) karşılaştırmalı olarak ortaya koymanın, söz konusu zorlukları bir derece azaltacağını düşünmek mümkündür. Buna göre kuşaklar arası toplumsal hareketlilik düzeyinin anne-babanın iş-güç biçimi ve eğitim düzeyi açısından karşılaştırılması, kuşaklar arası iş-güç biçimi değişiminde bu etkenlerden hangisinin daha belirleyici olduğunu ortaya koyma olanağı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

ÇİFTÇİLİKTE İŞÇİLİĞE GEÇİŞ

Sanayi devriminin genel olarak toplumun özel olarak da iş-güç biçimlerinin çeşitlenmesindeki etkilerini ayrıntılı olarak ortaya koyabilmek için çalışmalarımızda sanayi devrimi ile kırsal geçimlik ekonomileri karşılaştırmalı olarak incelemenin gerekliliğinin (Vilensky, 1967:76) nedeni, çiftçiliğin, dönüşüm sürecinden en çok etkilenen iş-güç biçimlerinden bir tanesi olmasıdır. Sanayi devriminin gerekli kıldığı makineleşme ile birlikte büyük çiftliklerle mücadele edemeyen çiftçilerin, geçimlerini sağlayabilmek için buldukları işler ya geçici işlerdi ya da ek iş niteliğinde idi (Rothman, 1987:19). Kırsal alandaki iş-güç biçimlerinin, toprak ile etkileşimi gerekli kılan çiftçilik ve topraktan uzaklaşmayı gerekli kılan (zanaatkârlık, malikâne üretimi ve fabrika işçiliği) tarım dışı iş-güç biçimleri ile sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda; çiftçiliğin çok fazla alternatifi olmadığını görme mümkündür.

Kırsal alanlarda yapılabilecek ek işlerin sınırlı olması, çiftçilerin sanayi devriminin getirdiği zorluklarla başa çıkabilmeleri için sürekli gelir kaynakları yaratmalarını kaçınılmaz hale getirdi. 19. yüzyıla kadar pek çok çiftçi tarımdan oldukça iyi birikim sağladığı halde; sanayi devrimi ile birlikte toprakları ile bağlarını tamamen koparmasalar bile, büyük çoğunluğu alternatif gelir kapıları aramaya başlamıştır. Bu gelir kapılarının en önemlilerinden bir tanesinin de, işçilik olduğunu düşünmek mümkündür. Bu doğrultuda kırsal alanlardaki geçim sıkıntısından kurtulmak için çiftçiler maden, büyük mağaza ve fabrikalarda işçi olabilmek için sanayi devrimi öncesinde kutsallık attettikleri "toprak"larını, sanayi devrimi ile birlikte terk etmeyi bile olumlu bir alternatif olarak deneme eğilimine girmeye başlamışlardır.

Sanayi devriminin ilk yıllarında ücretler düşük olduğu için ev halkının tamamı fabrikalarda çalışmak zorundaydı (Edwards, 1993:68; Stearn, 1993:27;). Metal ve demir sanayisindeki gelişmelere koşut olarak fabrikalarda ya da kömür ocaklarında toplanmaya başlayan pek çok çiftçinin henüz teknik beceriye sahip olmadığı, göz ardı edilmesi oldukça zor bir durumdu (Stearn, 1993:25). Bu işçilerden pek çoğunun çiftçilikten gelen vasıfsız işçiler olduğu düşünüldüğünde, kat etmeleri gereken oldukça fazla mesafe olduğu görülür. Çiftçiliği terk eden işçiler, yukarı doğru toplumsal hareketlilik modelini çiftçilikten işçiliğe geçiş sürecinde bir kez denediğinden dolayı, teknik becerilerini arttırarak zamanla fabrikalardaki üst kademelere ilerlemenin yollarını bulmayı başarmışlardır. Tarımsal üretimdekinin aksine; çalışmanın kazanç kaynağı olarak algılanmaya başlanmasıyla (Bansil, 1994:199) sanayileşen toplumun mesleki yapısı mülk sahipleri; teknisyenler ve

ustabaşılar; işçilerden oluşan üç tabakalı bir sistemi zorunlu kılmıştır (Kıray, 1999:338). Bu üçlü tabaka sisteminin en altında ise emekleri karşılığında ücret elde etmek zorunda olan işçiler vardı. Çocuklarının kendi iş-güç biçimlerinden farklı alanlara yönelmelerini sağlamak için, işçilerin ellerindeki olanakların çoğunu kullandıklarını, literatürdeki kuşak değişimi araştırmalarından izlemek mümkündür.

KUŞAK DEĞİŞİMİ ÜZERİNE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Kol gücü ile çalışmayan babaların çocuklarının, iş fırsatlarını değerlendirme düzeylerini inceleyen Dube, babanın eğitim düzeyinin ve iş-güç biçiminin, kuşaklar arası hareketlilikte etkili olduğu sonucuna varmıştır. Bu doğrultuda mühendislik, denetmenlik, demiryolu memurluğu, öğretmenlik, akademik personel, iş adamlığı, üst düzey yöneticilik gibi ücrete dayalı beyaz yakalı işlerin; kuşak değişiminde avukatlık, hakimlik ve doktorluk gibi daha serbest profesyonel mesleklere doğru değişim gösterdiğini tespit etmiştir. Eğitimin yanı sıra gelir, geniş topluluk bağları ve kentsel birikimin sosyal hareketlilikteki rolünü de inceleyen Dube, sosyal hareketliliği engelleyen en önemli faktörlerin düşük gelir ve kırsal yaşam biçimi olduğunu belirlemiştir. Sosyal hareketlilik düzeyindeki artış oranını, büyük oranda mesleklerin çeşitlenmesine bağlayan Philip, kuşak değişimine ilişkin iki önemli sonuç elde etmiştir: Bunlardan biri, babanın mesleki saygınlığı ne kadar yüksekse; çocuğun, babasının mesleğini sürdürme olasılığının da o oranda yüksek olduğudur. Diğer ise, sosyal statüsü düşük mesleklerin sosyal hareketlilik olasılığının daha fazla olmasıdır. Bu etkenlerin hem birinci hem de ikinci kuşağın hareketliliğinde önemli bir etken olduğunu öne sürmektedir. Abbasoyulu büyük babadan, babaya; babadan da oğula geçecek olan üç kuşaktan oluşan kuşak hareketliliğinin özellikle eğitim düzeyine ve mesleki prestije göre artacağını ileri sürmüştür (Rao, 1989).

Kırsal yaşamdaki Fransızların birkaç kuşak sonra bir aile şirketi kurmalarını, bunu geliştirerek eğitimli orta sınıfa, ve oradan da yavaş yavaş üst sınıfa geçmelerini inceleyen Bertaux çifti (Bertaux and Bertaux, 1997), araştırmalarını özellikle çiftçilikle geçimini sağlayan büyük babalardan başlatmışlardır. Buna göre çiftçi büyükbabanın çocuğunun fırıncı, fırıncının çocuğunun tüccar; dişçinin kızının doktor; yazarın oğlunun raportör; demircinin oğlunun mühendis; hemşirenin kızının radyolog; polislin oğlunun muhasebeci olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından bir tanesi de, mesleki

hareketliliğin özellikle ikinci kuşakta belirgin bir farklılaşma meydana getirmesidir.

İkinci kuşak işçiler ve onların çocukları arasındaki iş-güç biçimi değişimini araştıran Thernstrom (1964), vasıflı işçilerle yarı vasıflı işçilerin çocuklarının mesleki gelişim çizgilerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir: Yarı vasıflı işçilerin çocuklarının kuşaklar arası hareketlilik oranının, vasıflı işçilerin çocuklarının kuşaklar arası hareketlilik oranından daha fazla olduğu sonucunu elde etmiştir. Buna karşın serbest meslek sahibi babaların, çocuklarını daha üst konumlara taşımada oldukça başarısız olduklarını ileri sürmektedir. Daha önce kuşak değişimi yaşamış babaların çocuklarının, kuşak değişimi yaşamayan babaların çocuklarından daha yüksek statüdeki işlere yönelindikleri sonucuna varmıştır.

Eğitim düzeyleri benzer olan işçiler ile onların çocukları arasındaki iş-güç biçimi değişimini araştıran Lipset ve Bendix (1992), baba iş-güç biçimi ile çocuğun hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği iş arasında güçlü bir ilişki olduğuna ilişkin iki önemli sonuca ulaşmıştır: Kol gücü ile çalışan babaların çocukları, iş yaşamlarına işgücü pazarındaki kol gücü gerektiren işlerde başlamaktadırlar. Bunun yanı sıra kol gücü gerektirmeyen işlerde çalışan babaların çocukları da, iş yaşamlarına işgücü pazarındaki kol gücü gerektiren işlerde başlamaktadırlar. Ancak eğitim olanaklarını daha iyi değerlendiren kol gücü ile çalışan babaların çocuklarının, iş yaşamlarına işgücü pazarındaki orta sınıf işlerden başladıklarının da önemli bir bulgu olduğunu belirtmektedir.

Baba iş-güç biçimi ile çocuğun iş-güç biçimi arasındaki farklılaşma düzeyinin en belirgin izlenebileceği boyutlardan birinin de, babanın iş-güç biçimi ile çocuğun ilk iş-güç biçimi arasındaki ilişkiye odaklanmak olduğunu ileri süren Featherman ve Hauser (Tarihsiz), baba mesleği ile çocuğun ilk mesleği; baba mesleği ile çocuğun şu anki mesleği; çocuğun ilk mesleği ile çocuğun şu anki mesleği arasındaki ilişki düzeyini incelemiştir. Elde ettikleri önemli bulgulardan bir tanesi de, çocuğun ilk mesleğinin, onun yaşamının büyük bir bölümünü geçireceği mesleği üzerinde oldukça belirgin bir etkisi olduğuna ilişkindir. Bu da baba iş-güç biçiminden farklı alanlara yönelmenin önemli bir göstergesi olduğu için Amerika'daki kuşak değişiminin çok yaygın olduğu sonucuna varmıştır. İlk mesleklerine 1900 ile 1970 yılları arasında başlayan Amerikalıların % 60'ından fazlası, baba mesleklerini sürdürürken; şimdiki işgücünün 2/3'ünden fazlası, baba mesleğinden farklı bir mesleğe yönelmiştir. Bunun yanı sıra, bunların % 50'si ilk mesleklerinden çeşitli nedenlerden dolayı ayrılmışlardır.

Okullaşmanın yaygınlaşması, geleneksel el zanaatına talebin azalması, pazar koşulları ile mücadele güçlüklerinin oluşması ve başarıma arzusunun kuşak değişimindeki önemli etkenlerin başında geldiğini düşünmek mümkündür. Bu çalışmaların ışığında kuşak değişiminin tek etkene bağlı olarak açıklanamayacağı söylenebilir (Rao, 1989).

REGRESYON ANALİZİ

Afyon-Sandıklı'daki 839 çiftçi ve işçiden oluşan evrenden, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak 0,06'lık hoşgörü düzeyinde (d), 169'u çiftçi, 40'ı işçi olmak üzere 209'luk örneklem bütünlüğüne ulaşılmıştır. Örneklem bütünlüğüne anket uygulaması yapılmış, anket formları deneklere yüz yüze okunmuş ve verilen cevaplar anket formu üzerine işaretlenmiştir. Sahadan elde edilen veriler, spss paket programındaki regresyon analizinden yararlanılarak bulgulara dönüştürülmüştür. Regresyon analizi, aralarında ilişki olan iki ya da daha fazla değişkenden birinin bağımlı değişken, diğerlerinin bağımsız değişkenler olarak ayrımı ile aralarındaki ilişkinin bir matematiksel eşitlik şeklindeki ifadesidir. Bu doğrultuda çalışmamızın bağımsız değişkenleri anne-baba iş-güç biçimi ve eğitim düzeyi, bağımlı değişkeni ise kuşaklar arası iş-güç biçimi değişimidir. Regresyon analizinin amaçlarını dört noktada toplamak mümkündür: Bağımlı değişken ile bağımsız değişken ya da değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamak; bağımsız değişkenlerin bilinen değerleri için bağımlı değişkeninin alacağı değeri tahmin etmek; bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkende gözlenen değişmelerin ne kadarını açıkladıklarını, determinasyon katsayısı ile tam bir şekilde belirlemek; bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadıklarını saptamak (Büyüköztürk, 2002).

Bulguların elde edilmesinde regresyon tablolarının; örneklem ikinci kuşak, örneklemin anne-babası birinci kuşak ve örneklemin çocukları üçüncü kuşak olacak şekilde düzenlenmesine özen gösterilmiştir. Söz konusu üç kuşağın iş-güç biçimi değişimini niteleyen bağımlı değişkenin ortaya konulmasında, örneklemin iş-güç biçimi ve eğitim düzeyi bağımsız değişken olacak şekilde regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizinin kullanılmasındaki en önemli amaçlardan birisi de, kuşak değişiminde iş-güç biçimi ya da eğitim düzeyinden hangisinin daha etkili bir değişken olduğunu ortaya koymaktır.

Tablo 1: Örneklemin Baba İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Örneklemin İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	t	P	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	9,405	,001			
Baba iş-güç biçimi	4,247	,001	,305	,284	,278
Örneklemin eğitim düzeyi	2,512	,013	,207	,172	,164

R= ,346 R Square= ,120 F= 14,026 p= ,001

Örneklemin baba iş-güç biçimi ve örneklemin eğitim düzeylerinin, örneklemin iş-güç biçimi değişimi üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden R= 0.35, R Square= 0.12, $p < 0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bu nedenden dolayı hem örneklemin baba iş-güç biçimi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasında hem de örneklemin kendi eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasında zayıf bir ilişki vardır. İki bağımsız değişken, örneklemin iş-güç biçimi değişiminin % 12'sini açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklemin iş-güç biçimi değişimi diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r = 0.305$ ilişki düzeyine ulaşıldığından babalarının iş-güç biçimi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasında pozitif ve zayıf bir ilişki vardır. Bunun yanı sıra örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişiminden elde edilen $r = 0.207$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenlerin etkileri kontrol edildiğinde; örneklemin iş-güç biçimi değişimi ile babanın iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $r = 0.284$ iken; örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasındaki ilişkinin değeri $r = 0.172$ 'dir.

Sonuç olarak örneklemin iş-güç biçimi değişiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konulduğunda şunlar söylenebilir: Örneklemin iş-güç biçimi değişimi ile babanın iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri

$p= 0.001$ iken; Örneklemin kendi eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasındaki ilişkinin değeri $p= 0.013$ 'dir. Bu değerler, örneklemin babalarından farklı bir iş-güç biçimine yönelmelerinde, babalarının iş-güç biçiminin kendi eğitim düzeyinden daha etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Örneklemin Anne İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Örneklemin İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	T	p	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	9,534	,001			
Anne iş-güç biçimi	7,671	,001	,497	,471	,461
Örneklemin Eğitim düzeyi	1,553	,122	,207	,108	,093

R= ,505

R Square= ,255

F= 35,339

p= ,001

Örneklemin anne iş-güç biçimi ve örneklemin eğitim düzeyinin, örneklemin iş-güç biçimi değişimi üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden $R= 0.505$, $RSquare= 0.3$, $p<0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bundan dolayı hem örneklemin anne iş-güç biçimi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasında hem de örneklemin kendi eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasında zayıf bir ilişki vardır. İki bağımsız değişken, örneklemin iş-güç biçimi değişiminin % 25'ini açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklemin iş-güç biçimi değişimi diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r= 0.497$ ilişki düzeyine ulaşıldığından örneklemin anne iş-güç biçimi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasında pozitif ve zayıf bir ilişki vardır. Bunun yanı sıra örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişiminden elde edilen $r= 0.207$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf bir ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenlerin etkileri

kontrol edildiğinde; örneklemin iş-güç biçimi değişimi ile örneklemin anne iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $r = 0.471$ iken; örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasındaki ilişkinin değeri $r = 0.108$ 'dir.

Sonuç olarak örneklemin iş-güç biçimi değişiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi, regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konduğunda şunlar söylenebilir: Örneklemin iş-güç biçimi değişimi ile örneklemin anne iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.001$; örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin iş-güç biçimi değişimi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.122$ 'dir. Bu değerler, örneklemin annelerinden farklı bir iş-güç biçimine yönelmelerinde, anne iş-güç biçiminin örneklemin eğitim düzeyinden daha etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Örneklemin İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Kız Çocuklarının İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	T	p	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	4,628	,001			
Örneklemin iş-güç biçimi	1,498	,136	,143	,106	,105
Örneklemin eğitim düzeyi	2,157	,032	,180	,152	,151

R= ,208 RSquare= ,43 F= 4,426 p=,013

Örneklemin iş-güç biçimi ve eğitim düzeyinin, kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden $R = 0.208$, $RSquare = 0.4$, $p < 0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bu nedenden dolayı hem örneklemin iş-güç biçimi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında hem de örneklemin eğitim düzeyi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında zayıf bir ilişki vardır. İki bağımsız değişken, örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ilişkisinin % 43'ünü açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi, diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r = 0.180$ ilişki düzeyine ulaşıldığından örneklemin eğitim düzeyi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında pozitif ve zayıf bir ilişki vardır. Bunun yanı sıra örneklemin kendi iş-güç biçimi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminden elde edilen $r = 0.143$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf bir ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenler kontrol edildiğinde; örneklemin kendi iş-güç biçimi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $r = 0.106$ iken; örneklemin kendi eğitim düzeyi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $r = 0.152$ 'dir.

Sonuç olarak kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konulduğunda şunlar söylenebilir: Kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemin eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.032$; örneklemin iş-güç biçimi ile kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.136$ 'dir. Bu değerler, örneklemin kız çocuklarının kendilerinden farklı bir iş-güç biçimine yönelmelerinde, örneklemin eğitim düzeyinin örneklemin iş-güç biçiminden daha etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Örneklemin İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Erkek Çocuklarının İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	T	P	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	5,730	,001			
Örneklemiş-güç biçimi	2,164	,032	,185	,152	,149
Örneklemin eğitim düzeyi	1,950	,053	,173	,137	,135

R= ,229

RSquare= ,52

F= 5,491

P= ,005

Örneklemin iş-güç biçimi ve eğitim düzeyinin, erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden $R= 0.229$, $RSquare= 0.5$, $p<0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bu nedenden dolayı hem örneklemin iş-güç biçimi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında hem de örneklemin eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında zayıf bir ilişki vardır. İki bağımsız değişken, erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ilişkisinin % 52'sini açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi, diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r= 0.185$ ilişki düzeyine ulaşıldığından örneklemin kendi iş-güç biçimi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında pozitif ve zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra örneklemin eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminden elde edilen $r= 0.173$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf bir ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenlerin etkileri kontrol edildiğinde; örneklemin kendi iş-güç biçimi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $r= 0.152$ iken; örneklemin eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $r= 0.137$ 'dir.

Sonuç olarak erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konulduğunda şunlar söylenebilir: Erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemin iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p= 0.032$; örneklemin eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p= 0.053$ 'dir. Bu değerler, erkek çocuklarının kendilerinden farklı bir iş-güç biçimine yönelmelerinde, örneklemin iş-güç biçiminin örneklemin eğitim düzeyinden daha etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Örneklemin Anne İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Kız Çocuklarının İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	T	p	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	5,882	,001			
Annenin iş-güç biçimi	2,820	,005	,231	,197	,194
Örneklemin Eğitim düzeyi	1,864	,064	,180	,132	,128

R= ,265 R Square= ,070 F= 7,376 p= ,001

Örneklemin anne iş-güç biçimi ve örneklemin eğitim düzeyinin, örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden $R=0.265$, $RSquare=0.07$, $p<0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bundan dolayı hem örneklemin anne iş-güç biçimi ile örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında hem de örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında zayıf bir ilişki vardır. İki bağımsız değişken, örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ilişkisinin sadece % 0.70'ini açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki, ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi, diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r=0.231$ ilişki düzeyine ulaşıldığından örneklemin anne iş-güç biçimi ile örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasında pozitif ve zayıf bir ilişki olduğu görülür. Bunun yanı sıra örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminden elde edilen $r=0.180$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf bir ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenlerin etkileri kontrol edildiğinde; örneklemin anne iş-güç biçimi ile örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişki $r=0.197$ iken; örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin

kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasındaki ilişki $r=0.132$ 'dir.

Sonuç olarak örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konduğunda şunlar söylenebilir: Örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemin anne iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p=0.005$; örneklemin kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri ile örneklemin eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin değeri $p=0.064$ 'tür. Diğer bir ifade ile örneklemin kız çocuklarının kendilerinden farklı bir iş-güç biçimine yönelmelerinde, örneklemin anne iş-güç biçimi örneklemin eğitim düzeyinden daha etkilidir.

Tablo 6: Örneklemin Anne İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Erkek Çocuklarının İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	T	p	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	7,826	,001			
Annenin iş-güç biçimi	1,638	,103	,150	,115	,114
Örneklemin eğitim düzeyi	2,066	,040	,173	,145	,143

R= ,207 R Square= ,043 F= 4,460 p= ,013

Örneklemin anne iş-güç biçimi ve örneklemin eğitim düzeyinin, örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden $R=0.207$, $RSquare=0.043$, $p<0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bundan dolayı hem örneklemin anne iş-güç biçimi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında hem de örneklemin eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. İki bağımsız değişken, örneklemin erkek

çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ilişkisinin sadece % 0.43'ünü açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r = 0.173$ ilişki düzeyine ulaşıldığından örneklemin eğitim düzeyi ile örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki pozitif ve zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra örneklemin anne iş-güç biçimi ile örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimlerinden elde edilen $r = 0.150$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf bir ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenlerin etkileri kontrol edildiğinde; örneklemin anne iş-güç biçimi ile örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişki $r = 0.115$ iken; örneklemin eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişki $r = 0.145$ 'dir.

Sonuç olarak örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konduğunda şunlar söylenebilir: Örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemin eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.040$; örneklemin erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemin anne iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.103$ 'dir. Bu değerler, erkek çocuklarının kendilerinden farklı bir iş-güç biçimine yönelmelerinde, örneklemin eğitim düzeyinin örneklemin anne iş-güç biçiminden daha etkili rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 7: Örneklem Baba İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Kız Çocuklarının İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	T	p	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	5,805	,001			
Babanın iş-güç biçimi	2,667	,008	,206	,187	,184
Örneklem eğitim düzeyi	2,224	,027	,180	,157	,153

R= ,257 R Square= ,066 F= 6,942 p= ,001

Örneklem baba iş-güç biçimi ve örneklem eğitim düzeyinin, örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden $R=0.257$, $RSquare=0.066$, $p<0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bundan dolayı hem örneklem baba iş-güç biçimi ile örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında hem de örneklem eğitim düzeyi ile örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında zayıf bir ilişki vardır. İki bağımsız değişken, örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ilişkisinin sadece % 0.66'sını açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r=0.206$ ilişki düzeyine ulaşıldığından örneklem baba iş-güç biçimi ile örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasında pozitif ve zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra örneklem eğitim düzeyi ile örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminden elde edilen $r=0.180$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf bir ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenlerin etkileri kontrol edildiğinde; örneklem baba iş-güç biçimi ile örneklem kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişki $r=0.187$ iken;

örneklemın eğitim düzeyi ile örneklemın kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişki $r = 0.157$ 'dir.

Sonuç olarak örneklemın kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konduğunda şunlar söylenebilir: Örneklemın kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemın baba iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.008$; kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemın eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.027$ 'dir. Diğer bir anlatımla örneklemın kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminde, örneklemın baba iş-güç biçimi örneklemın eğitim düzeyinden daha etkilidir.

Tablo 8: Örneklemın Baba İş-Güç Biçimi ve Kendi Eğitim Düzeyinin Erkek Çocuklarının İş-Güç Biçimi Seçimindeki Rolü

	T	p	Correlations		
			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	7,619	,001			
Baba iş-üç biçimi	2,428	,016	,188	,170	,167
Örneklemın eğitim düzeyi	2,185	,030	,173	,153	,150

R= ,241

R Square= ,058

F= 6,115

p= ,003

Örneklemın baba iş-güç biçimi ve örneklemın eğitim düzeyinin, örneklemın erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik regresyon analizinden $R = 0.241$, $RSquare = 0.058$, $p < 0.01$ değerleri elde edilmiştir. Bundan dolayı hem örneklemın baba iş-güç biçimi ile örneklemın erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında hem de örneklemın eğitim düzeyi ile erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimleri arasında zayıf bir ilişki vardır. İki bağımsız değişken,

örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ilişkisinin sadece % 0.5'ini açıklamaktadır.

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ikili ve kısmi korelasyonlar incelendiğinde şunlar söylenebilir: Örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi, diğer değişkenlerle birlikte incelendiğinde; $r = 0.188$ ilişki düzeyine ulaşıldığından örneklemde baba iş-güç biçimi ile örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasında pozitif ve zayıf bir ilişki olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra örneklemde eğitim düzeyi ile örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminden elde edilen $r = 0.173$ değeri, iki değişken arasında pozitif ve zayıf bir ilişkiyi göstermektedir. Diğer değişkenlerin etkileri kontrol edildiğinde; örneklemde baba iş-güç biçimi ile örneklemde kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi arasındaki ilişki $r = 0.170$ iken; örneklemde eğitim düzeyi ile örneklemde kız çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile arasındaki ilişki $r = 0.153$ 'tür.

Sonuç olarak örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminin, bağımsız değişkenlerden etkilenme düzeyi regresyon katsayısı göz önünde bulundurularak ortaya konduğunda şunlar söylenebilir: Örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemde baba iş-güç biçimi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.016$; örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçimi ile örneklemde eğitim düzeyi arasındaki ilişkinin değeri $p = 0.030$ 'dur. Bu değerler, örneklemde erkek çocuklarının seçmelerini istedikleri iş-güç biçiminde, örneklemde baba iş-güç biçiminin örneklemde eğitim düzeyinden daha etkili olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Sanayi devriminin gelişimi ile birlikte modern yaşam, sanayi öncesi dönemdeki yaşamlardan oldukça belirgin bir şekilde farklılaşmıştır. Bu farklılaşma sürecini ortaya çıkaran en önemli iki etkenden birisi iş-güç biçimi, diğeri ise eğitim düzeyidir. Modern öncesi dönem ile modern dönemi karşılaştırmalı olarak incelemek, bu farklılaşma sürecinin belirgin sonuçlarının görülmesi açısından oldukça önemlidir. Modern öncesi dönemlerde genelde baba iş-güç biçiminin devam ettirilmesinden başka bir alternatif olmamasına karşın; modern dönemlerde iş-güç biçimleri bireylerin eğitim düzeylerine göre şekillenme eğilimine girmiştir. Modern dönemleri, dünya tarihinin diğer

aşamalarından tarihi-kültürel anlamda farklılaştıran en önemli boyutlardan birisi de, kuşak değişimini sağlayan bu ayırım noktasıdır.

Bu anlamda Dube, Philip, Abbasoyulu, Rao, Bertaux çifti, Thernstrom, Lipset ve Bendix, Featherman ve Hauser gibi sosyal bilimcilerin, kuşak değişiminde iş-güç biçimi ya da eğitim etkenlerinden hangisinin daha belirleyici olduğunu ön plana çıkaran tartışmalar başlattıkları görülmektedir. Bu araştırmacıların en önemli özelliklerinden birisi de, araştırmalarını ilk kuşağı oluşturan çiftçilerden başlatmalarıdır. Ancak bu araştırmaların yalnızca baba-oğul iş-güç biçimi farklılaşması ile sınırlandırıldığını görmek mümkündür. Çalışmamızı, daha önceki araştırmalardan farklılaştıran en önemli noktalardan birisi de bu bakış açısıdır. Bu doğrultuda çalışmanın temel yaklaşımının oluşturulmasında hem söz konusu tartışmalar göz önünde bulundurulmuş hem de baba-oğul iş-güç biçimi farklılaşmasının yanı sıra anne ve babaların, kız çocukları ile olan kuşak değişimi de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle, kuşak değişiminin ortaya konmasında cinsiyet farklaşması da göz önünde bulundurulmuştur.

Afyon-Sandıklı'daki çiftçi ve işçilerden oluşan evrenden, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak, çalışmanın yürütüleceği örneklem bütünlüğüne anket uygulanmıştır. Sahadan elde edilen verilerin bulgulara dönüştürülmesinde spss paket programındaki regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon analizinden elde edilen tablolar; örneklem ikinci kuşak, örneklemin anne-babası birinci kuşak ve örneklemin çocukları üçüncü kuşak olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın bağımsız değişkenleri, anne-baba iş-güç biçimi ve eğitim düzeyi; bağımlı değişkeni ise kuşaklar arası iş-güç biçimi değişimi olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki rolünün belirlenmesinde, örneklemin iş-güç biçimi ve eğitim düzeyi bağımsız değişken olacak şekilde regresyon analizi uygulanmıştır.

Kuşak değişimini etkilemeleri açısından eğitim düzeyi ile iş-güç biçiminin karşılaştırılmasına ilişkin Afyon-Sandıklı'daki çiftçi ve işçiler üzerine yapılan çalışmamızdan edilen sonuçları, üç ayrı kuşakta toplamak mümkündür: Bunlar ikinci kuşağın birinci kuşaktan, üçüncü kuşağın ikinci kuşaktan ve üçüncü kuşağın birinci kuşaktan farklılaşma düzeyleridir. Buna göre elde edilen bulgular şunlardır:

İkinci kuşağın birinci kuşaktan farklılaşmasında, birinci kuşağın çiftçi olması, ikinci kuşağın eğitim düzeyinden daha etkilidir. Bu, cinsiyet farklılığı ölçütüne taşındığında; birinci kuşağı oluşturan çiftçi anne ve babaların, ikinci kuşağın işçiliğe yönelmesini isteme eğiliminde çok

belirgin bir farklılık olmadığı görülmektedir. Buna göre: Birinci kuşağı oluşturan çiftçi anne ve babaların, ikinci kuşağın işçiliğe yönelmesindeki isteklilik aynı orandadır. Bunun yanı sıra ikinci kuşak örneklemin, birinci kuşak çiftçi babalarından farklılaşma düzeyinde, örneklemin eğitim düzeyi oldukça etkilidir. Fakat ikinci kuşak örneklemin, birinci kuşak çiftçi annelerinden farklılaşma düzeyinde örneklemin eğitim düzeyinin etkisi azalmaktadır.

Üçüncü kuşağın birinci kuşaktan farklılaşmasında, ikinci kuşağın eğitim düzeyi, ikinci kuşağın iş-güç biçiminden daha etkilidir. Bu, cinsiyet farklılığı ölçütüne taşındığında; ikinci kuşağın eğitim düzeyinin, üçüncü kuşak kız çocuklarının meslek seçiminde oldukça fazla etkisi olduğu görülmektedir. Buna karşın ikinci kuşağın eğitim düzeyi, üçüncü kuşaktaki erkek çocuklarının meslek seçiminde çok fazla etkili değildir. Üçüncü kuşaktaki kız çocuklarının meslek seçiminde, ikinci kuşağın eğitim düzeyi daha fazla etkili olmasına karşın; üçüncü kuşaktaki erkek çocuklarının meslek seçiminde ise ikinci kuşağın iş-güç biçimi daha fazla etkilidir. Böyle bir bulgu, ikinci kuşağın, üçüncü kuşak kız çocuklarına oranla erkek çocuklarının, kendi iş-güç biçimlerini sürdürmelerini daha fazla istediklerini göstermesi açısından üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntıdır.

Birinci kuşak anneanne-babaannelerin çiftçi olması, üçüncü kuşaktaki kız torunlarının meslek seçiminde oldukça fazla etkili olmasına karşın; erkek torunlarının meslek seçimindeki etkisi azdır. Birinci kuşak büyükbabaların çiftçi olması, üçüncü kuşaktaki kız torunlarının meslek seçiminde oldukça fazla etkili olmasına karşın; erkek torunlarının meslek seçimindeki etkisi azdır. Böyle bir bulgunun, kuşaklar arası dönüşümde kadının kamusal alana daha fazla açılması anlamına geldiği düşünülürse; bölgenin kuşaklar ilerledikçe daha fazla modernleşme eğiliminde olduğunu düşünmek mümkündür.

Birinci kuşağın ikinci kuşaktan farklılaşmasında birinci kuşağın iş-güç biçimi daha etkili rol oynarken; üçüncü kuşağın ikinci kuşaktan farklılaşmasında, ikinci kuşağın eğitim düzeyi daha etkili rol oynamaktadır. Böyle bir bulgunun, yüzyılımızın ilerleyen dilimlerinde olgunlaşan ve her geçen gün daha fazla kurumsallaşan eğitim kurumlarının gelişimi ile yakından ilişkili olduğunu düşünmek mümkündür.

Örneklemin bir bölümünü oluşturan çiftçilere tarlalarında daha kolay ulaşılabileceği dikkate alınarak uygulama aşamasının hasat mevsiminde yapılmasına özen gösterilmesi, çalışmanın uygulama aşamasındaki en büyük güçlüklerden birini de beraberinde getirmiştir.

Çalışmamızın üç kuşağı kapsamı, verilerin değerlendirilmesi aşamasında karşımıza çıkan bir başka güçlüktür. Diğer bir güçlük ise bağımlı değişkenin belirlenmesinde, iki bağımsız değişkenin kullanılmasıdır. Bütün bu güçlükler, mesleki kuşak değişiminde vasıfsız, yarı vasıflı ve vasıflı işler arasındaki farklılaşma düzeyine odaklanılmasını engellemiştir. Kuşak değişimine ilişkin yapılacak olan daha sonraki çalışmaların, iş-güç biçimleri arasındaki nitelik farklılaşmasını dikkate alması, farklı bir bakış açısının literatüre taşınmasını sağlayacaktır. Bütün bu güçlüklerin göz önünde bulundurulması, konuya ilişkin yapılacak olan daha sonraki araştırmalarda böyle zorlukların yaşanmasını engellemesi açısından, araştırmacıya zaman kazandıran en önemli etkenlerden birisi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alix, Ernest (1995), *Sociology: An Everyday Life Approach*, Minneapolis: West Publishing Company
- Bansil, P. C. (1991), "Rural Labour And Provision Of Employment Opportunities", *Challenger Facing Agriculture and Rural Development*, Velayudham, T. K. (eds.), New Delhi: Oxford & IBH Publishing Co. Put. Ltd, pp. 191-210.
- Bertaux, D. and Bertaux, İ. (1997), "Heritage and Lineage: A Case History of Transmission and Social Mobility over Five Generations", *Pathways to Social Class*, Bertaux, D. and Thompson, P. (eds.), New York: Clarendon Press, Pp. 62-97.
- Büyükoztürk, Şener (2002), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum, Ankara: Pegem Yayıncılık
- Clark, Kerr, John T. Dunlop, F. Harbison, C. Myers (1991), "Sanayileşmenin Mantiği", Sezal, İ. (derl.), *Sosyoloji Yazıları*, İstanbul: Ağaç Yayıncılık, s. 82-97.
- Dobrowolski, Kazimeriz (1973), "Peasant Traditional Culture", Shanin, T. (eds.), *Peasants and Peasants Societies*, England: Penguin Books Ltd
- Edwards, Peter (1993), *Rural Life*, London: Great Britain Tupeset By & L. Composition Ltd
- Ekin, Nusret (1979), *Endüstrileşme İlişkileri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları
- Featherman, D. And Hauser, R. (?), *Opportunity and Change*, New York: Academic Press.
- Fitcher, Joseph (1994), *Sosyoloji Nedir*, Çelebi, N. (çev.), Ankara: Atilla Kitapevi

- Giddens, Anthony (1998), *Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım*, Esergün, M.ve Parlatur, İ. (çev.), İstanbul: Birey Yayıncılık
- Hall, Richard H. (1994), *Sociology of Work*, California: A Sage Publications Company
- Kemerlioğlu, Eyüp (Tarihsiz), *Toplumsal Tabakalaşma*, İstanbul: Saray Kitabevi.
- Kıray, Mübeccel B. (1999), *Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Krause, Elliot A. (1971), *The Sociology of Occupations*, Boston: Little Brown and Company
- Lipset, S. and Bendix, R. (1992). *Social Mobility in Industrial Society*, New Brunswick: Transaction Publishers
- Parker, S.R. (1981), "Industry and Social Stratification", Parker, S. R. (eds.), *The Sociology of Industry*, London: Unwin Hyman Ltd, pp. 56-64.
- Parkin, Frank (1990), "Toplumsal Tabakalaşma", Berktaş, F. (çev.), *Sosyolojik Çözümlenin Tarihi*, Tunçay, M. (derl.), Ankara: Verso Yayıncılık, s. 613-640.
- Penn, Roger (1988), *Skilled Workers in the Class Structure*, New York: Cambridge University of Press
- Rao, Ranga (1989), *Urbanization, Occupational Mobility and Social Integration*, New Delhi: Deep Publications
- Rothman, Robert A. (1987), *Working Social Class Perspectives*, New Jersey: Printice-Hall Inc
- Schüren, Reinhard (1993), "Intergenerational Occupational and Marital Mobility in German Cities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries", *Building European Society: Occupational Change and Social Mobility in Europe*, Miles A. and Vincent, D. (eds.), Manchester: Manchester University Press, Pp. 68-91.
- Stearn, Peter N. (1993), *The Industrial Revolution in World History*, United Kingdom: West View Press
- Thernstrom, Stephan (1964), *Poverty and Progress: Social Mobility in a Nineteenth Century City*, Cambridge: Harvard University Press
- Vago, Steven (1989), *Social Change*, New Jersey: Lund Green Graphics Press Ltd
- Vilensky, Harold L. (1967), "The Early Impact of Industrialization on Society, Faunce, W. (eds.), *Readings in Sociology*, New Jersey: Printice-Hall, pp. 75-90.